



תאריך עדכון: 07/02/2018, גרסא 1.1

שם ומספר הקורס: מדרג התפיסות המדיניות ביטחוניות

714390-01

סוג הקורס: שיעור
שנת לימודים: תשע"ח
אתר הקורס באינטרנט: מו-דל
Shay.shabtai080@gmail.com

א. מטרת הקורס:

הביטחון הלאומי של מדינת ישראל ותפקידו של המודיעין בתוכו עומדים בליבת הדיון הממשלתי, האקדמי והציבורי העוסקים בקבלת החלטות לאומיות במדינת ישראל. עם זאת, התשתית התפיסתית בבסיס השיח בנושא זה אינה נהירה, וגורמת לכשלי יסוד ביכולת לקיים דיון ענייני ותורם. דוגמא אחת בולטת, בה נעסוק בקורס, הנה המונח "תפיסת ביטחון".

להקנות כלים להבנה, לניתוח וליישום של הדיון בביטחון הלאומי באמצעות דיון שיטתי במדרג התפיסות המדיני-ביטחוני ובתפקידו של המודיעין בתוכו תוך דגש להקשר הישראלי.

ב. תוכן הקורס:

בקורס יונח המסד המקצועי להבנת יסודות הביטחון הלאומי תוך שילוב בין היבטים מדעיים - בעיקר מתחום מדעי החברה והרוח - לדיסציפלינות מקצועיות המתמודדות אתו. במסגרת תהליך הליבון ייבחנו תפיסות מחקריות ומעשיות, צבאיות ואזרחיות, ישראליות ובין לאומיות בתחום; ינותחו דוגמאות היסטוריות; ויתקיים דיון ביקורתי. בנוסף, יילמדו ויתורגלו הדרכים להכנת ולכתיבת מסמכים מקצועיים בתחום הביטחון הלאומי.

מהלך השיעורים: השיעורים יכללו הרצאות פרונטליות ודיונים על בסיס שליטה של הסטודנטים בחומר הקריאה.

ג. חובות הקורס:

דרישות קדם: אין

חובות / דרישות / מטלות:

1. נוכחות, השתתפות פעילה והשתלבות בפרקטיקום: נוכחות בכיתה תוך הצגת שליטה בחומר הקריאה: נוכחות בהרצאות תיבדק והעדרות של למעלה משתי הרצאות

בסמסטר (לא כולל מילואים וכו') עשויה להביא לציון נכשל ולא-מתן גישה לבחינה. השתלבות בפרקטיקום: עמידה במטלות הכתיבה לתרגול במסגרת הפרקטיקום כולל הגשת נוסחים מתוקנים במידת הצורך.

2. **מבחן בית (תרגיל):** הבחינה תיערך בסוף סמסטר א', ותתמקד בשאלות על מדרג התפיסות הביטחוניות ובניתוח של סוגיה על-פי הכלים הנלמדים בכיתה (unseen).

3. **תרגיל כתיבה מסכם:** - כל סטודנט יבחר סוגיה מתחום המודיעין במסגרת הביטחון הלאומי, ינתח אותו לאור תכני הקורס בסמסטר ב' תוך שימוש במספר מקורות היסטוריים – תיאוריים ו/או מספר מקורות תאורטיים על מנת להציג כיוון הסתכלות מקורי/מחדש עליו, ויגיש תרגיל במבנה של מאמר ניתוחי בהיקף של כ-5 - 8 עמודים בשיעור לפני אחרון. כל תרגיל ייכתב ויוגש באופן **עצמאי** (ולא בזוגות וכו'). התרגיל ייכתב לפי כללי המחקר והכתיבה של מאמרים אקדמיים (כולל מראי מקום), ויוגש מודפס (פונט 12 רווחים כפולים). הנחיות נוספות יינתנו במהלך הקורס.

מרכיבי הציון הסופי (ציון מספרי / ציון עובר):

20%	תרגילי כתיבה שוטפים (והשתתפות):
40%	מבחן בית (סוף סמסטר א'):
40%	תרגיל כתיבה מסכם (סוף סמסטר ב'):

כדי לקבל ציון סופי עובר בקורס יש לקבל לפחות ציון עובר (60%) **בכל** אחת משלושת המטלות.

ד. ביבליוגרפיה:

חומר מחייב למבחן בסוף סמסטר א': חומר ההרצאות, הדיונים בכיתה וחומר קריאת החובה.
נושאים

סמסטר א'

שעור 1 - מה הוא ביטחון לאומי:

- מבוא לקורס
 - מה זה ביטחון?
 - מה זה לאומי?
 - מה זה ביטחון לאומי? הגדרה, תיחום
 - קשיים בהגדרה
 - קריאה אפשרית:
- ✓ יעקב עמידרור, מה הוא ביטחון לאומי? מתוך מבוא לביטחון לאומי, האוניברסיטה המשודרת, עמ' 7 - 20.

שעור 2 - מדרג התפיסות הביטחוניות:

- מה הן רמות הביטחון הלאומי?
 - מהם הם מסמכי הביטחון הלאומי?
 - מה הוא הקושי המושגי בין רמות הביטחון למסמכי הביטחון? ההיפוך במובן של אסטרטגיה ומדיניות
 - מדוע צריך מדרג תפיסות?
 - מה הוא המבנה העקרוני של מדרג התפיסות? קריאה אפשרית:
- ✓ אמ"ץ/ חטיבת תוה"ד, מסמכי היסוד הביטחוניים והצבאיים, פברואר 2011, פרקים א' - ד', עמודים 7 - 24.

שעור 3 - אסטרטגיית ביטחון לאומי :

- מה היא אסטרטגיית ביטחון לאומי, במה דנה ?
 - נקודת המוצא לאסטרטגיה : קבוע, מתהווה, משתנה
 - מה הוא יעד לאומי ?
 - היעד הלאומי של ישראל: הצעה לדיון
 - מה היא אסטרטגיית הביטחון של ישראל כפי שעוצבה על-ידי דוד בן גוריון ?
 - מה נוסף עליה ומה חסר בה ?
 - מה ההשתנות המשפיעה עליה ומה כיווני ההתפתחות האפשריים נוכח ההשתנות הזו?
- קריאה אפשרית:
- ✓ ישראל טל, בטחון לאומי, מעטים מול רבים, דביר, 1996, פרק 2, עמ' 21-29.
 - ✓ גרשון הכהן, מה לאומי בביטחון הלאומי, האוניברסיטה המשודרת, פרק ב, עמ' 21 - 29.
- ✓ FACT SHEETS: President Donald J. Trump Announces a National Security Strategy to Advance America's Interests NATIONAL SECURITY & DEFENSE Issued on: December 18, 2017

שעור 4 - תורת הביטחון :

- * מה היא תורת ביטחון לאומי, במה דנה, ועל מה מבוססת ?
 - * דוגמאות לתורות ביטחון לאומי בעולם
 - * תורת הביטחון הישראלית
 - * סוגיית רכיב ההגנה/ההתגוננות
 - * עדכונים אפשריים בתורת הביטחון: הצעה לדיון
- קריאה אפשרית:
- ✓ דוד בן גוריון, צבא ומדינה, מערכות 279-280, מאי 1981, עמ' 2 - 11.
 - ✓ שי שבתאי, תפיסת הביטחון של ישראל - עדכון מונחי יסוד, עדכן אסטרטגי, כרך 13, גיליון 2, אוגוסט 2010, עמ' 7 - 16.

שעור 5 - מדיניות הביטחון :

- * מה היא מדיניות הביטחון הלאומי ?
 - * המשולש: אסטרטגיית ביטחון - תורת ביטחון ← מדיניות ביטחון
 - * מדיניות הביטחון הלאומי של ישראל: הצעה לדיון
 - * מעבר בין ממשלים: תמהיל המשכיות ושינוי
- קריאה אפשרית:
- ✓ איתן הבר, אהוד יערי וזאב שיף, שנת היונה, זמורה ביתן מודן, 1980, פרקים 4 - 5, עמ' 48 - 67.
 - ✓ אילן כפיר ודני דור, ברק - מלחמות חיי, כנרת זמורה ביתן, 2015, פרק 16, עמ' 212 - 227.
- ✓ Dan Bloom, Read and watch full Queen's Speech 2017 at State Opening of Parliament , Mirror, 21 JUN 2017

שעור 6 - 'תפיסת הביטחון' - האלתור הישראלי ובעיותיו:

- * הג'ונגל המושגי
- * אז מה זה תפיסת הביטחון בפועל ?

* הסיבות: מאפייני האופי הישראלי

קריאה אפשרית:

- ✓ איתי שילוני, ישראליות, עילמור, 2016, הקדמה, עמ' 5 - 18.
- ✓ דימה אדמסקי, תרבות אסטרטגית וחדשנות צבאית, מודן, 2012, עמ' 174 - 194.

שעור 7 - אסטרטגיה צבאית:

* מה היא אסטרטגיה צבאית?

* הקשיים והמתחים בעיסוק באסטרטגיה צבאית

* המענה: עיקרון הפשטות

* אסטרטגיית צה"ל: עקרונות הליבה; הקשיים בה הנובעים מהעדר מדרג מסמכי יסוד בתחום הביטחון הלאומי

קריאה אפשרית:

- ✓ Colin Gray, Why is Strategy difficult, from Thomas G. Mahnken and Joseph A. Maiolo, Strategic studies : a reader, Second edition. Abingdon, Oxon Routledge, 2014, pp. 40 - 47.
- ✓ מסמך אסטרטגיית צה"ל, 2015.
- ✓ זאב דרורי, דן שומרון - מנהיגות שקטה, ידיעות אחרונות - ספרי חמד, 2016, עמ' 367 - 395.
- ✓ General Sir Nicholas Carter, Chief of the General Staff, Dynamic Security Threats and the British Army, 22 January 2018, Whitehall, London, RUSI-CGS, pp. 1-8.

שעור 8 - הרמה המערכתית:

* מאפייני הרמה המערכתית: **Operational art, Campaign design, System approach**

* התפתחות הרמה המערכתית

* האתגר בעקבות השתנות מאפייני המלחמות

* חשיבה ביקורתית והצעה להסתכלות עדכנית

* קריאה אפשרית:

- ✓ שמעון נווה, אמנות המערכה, מערכות, 2001, פרק 1, עמ' 21 - 43.
- ✓ יעקב בנג'ו, גיורא סגל ושי שבתאי, העידן המערכתי החדש, טיוטא, עמ' 1 - 26.

שעור 9 - מבוא לרמה הטקטית:

* מה היא טקטיקה?

* שני העקרונות: להרוג/לנטרל את מי/מה שצריך; לנסות לא להרוג/לפגוע במי/מה שלא צריך

* פיקוד משימה: הדרך לחבר בין מדיניות ואסטרטגיה לפעולה הטקטית

* מה נדרש כדי להצליח בפיקוד משימה והיכן הקשיים מול האופי הישראלי? קריאה אפשרית:

- ✓ איתן שמיר, פיקוד משימה, מודן, 2014, חלק ראשון, פרק 3, עמ' 24 - 42.
- ✓ William F. Owen, "The Tactics Gap: Why We Wrestle With The Basics", Military Operations, Volume 2, Issue No. 1, Winter 2014, pages 17-19.

שעור 10 - רכיב התודעה בביטחון הלאומי:

* קיומה של תודעה והשפעת מהפכת המידע עליה

- * תפיסות תודעה - מבצעי השפעה, מבצעי מידע, תקשורת אסטרטגית, שלוש הלוחמות
- * תודעה וביטחון הלאומי
- קריאה אפשרית:
- ✓ ג'והן סירל, אני הולך לדבר על תודעה, הרצאת TED
- ✓ סער רווה, תודעה והוויה, מערכות 409 - 410, עמ' 66 - 75.
- ✓ שי שבתאי וליאור רשף, מאמץ התודעה בצה"ל, מערכות 457, אוקטובר 2014.

סמסטר ב'

שעור 1 - מבוא לקהילת המודיעין (אפרים לפיד):

- * מבוא לקהילת המודיעין הישראלית
- * מקומה בתהליכי קבלת ההחלטות בתחום הביטחון הלאומי
- קריאה אפשרית:
- ✓ יהושפט הרכבי, המודיעין כמוסד ממלכתי - הספר הגנוז, הוצאת מערכות, 2015, עמ' 38 - 42.
- ✓ אדמירל פולביו מרטיני, מודיעין, ביטחון ושלום, מתוך חזי כרמל, מודיעין לשלום - על תפקידו של המודיעין בעיתות שלום, הוצאת ידיעות אחרונות, 1998, עמ' 215 - 223.
- ✓ Clausewitz, C. von, On War, Howard, M. & Paret, P, (ed. and trans.), Princeton University Press, 1976, pp 136 - 137.
- ✓ The US Army and Marine Corps, Counterinsurgency Field Manual 3-24, Chicago: The University of Chicago Press, 2007, pp. 79-80.

שעור 2 - המודיעין בביטחון הלאומי:

- * מה זה מודיעין?
- * מעגל המודיעין
- * תפקידים מיוחדים
- * בין מדע לאומנות
- * מודיעין חיובי ומודיעין שלילי
- * בין מדע לאומנות
- * מקומו של המודיעין ברמות
- קריאה אפשרית:
- ✓ חיים יעבץ, המודיעין בתפיסת הביטחון ובבניין הכוח, מתוך מתוך צבי עופר ואבי קובר, מודיעין וביטחון לאומי, הוצאת מערכות, 1987, עמ' 501 - 510.
- ✓ אהוד ברק, סוגיות בהפעלת המודיעין, מתוך מתוך צבי עופר ואבי קובר, מודיעין וביטחון לאומי, הוצאת מערכות, 1987, עמ' 491 - 499.
- ✓ אפרים הלוי, עליונים ועליונים יותר?!, מתוך מלאכת מחשבת 60 שנות מודיעין ישראלי - מבט מבפנים, הוצאת ידיעות ספרים, 2008, עמ' 220 - 225.

שעור 3 - ידיעה:

- * דיסציפלינות האיסוף - סוגים ומאפיינים
- * ההשתנות - סייבר ו-BIG DATA
- * העלמות הדיסציפלינות?
- קריאה אפשרית:
- ✓ חנן גפן, נשמע ונעשה - הסיגינט בשירות המודיעין, מלאכת מחשבת 60 שנות מודיעין ישראלי - מבט מבפנים, הוצאת ידיעות ספרים, 2008, עמ' 152 - 157.

- ✓ שלמה תירוש, היי-טק בחאקי - הטכנולוגיה בשרות המודיעין, מלאכת מחשבת 60 שנות מודיעין ישראלי - מבט מבפנים, הוצאת ידיעות ספרים, 2008, עמ' 158 - 167.
- ✓ שמואל גורן, מעשה אדם - היומינט בשרות המודיעין, מלאכת מחשבת 60 שנות מודיעין ישראלי - מבט מבפנים, הוצאת ידיעות ספרים, 2008, עמ' 168 - 171.
- ✓ אבנר ברנע, ייחודו של היומינט, מלאכת מחשבת 60 שנות מודיעין ישראלי - מבט מבפנים, הוצאת ידיעות ספרים, 2008, עמ' 172 - 179.
- ✓ Big Data Working Group, Big Data Analytics for Security Intelligence, September 2013
- ✓ The US Army and Marine Corps, Counterinsurgency Field Manual 3-24, Chicago: The University of Chicago Press, 2007, pp. 117 - 135.

שעור 4 - על הכתיבה והבניית הטיעון:

- * סוגי כתיבה
- * תנאים לכתיבה
- * רכיבי הכתיבה
- * סוגי תוצרים
- * מאפייני הכתיבה
- מטלה: תמונת מודיעין של עמוד קריאה אפשרית:
- ✓ יהושפט הרכבי, המודיעין כמוסד ממלכתי, עמ' 142 - 146, 162 - 165
- ✓ מה שנוח למוח לקרוא
- ✓ פאואר פוינט עושה אותך מטומטם

שעור 5 - אתגר ההבנה - כיצד להימנע מ"תסמונת המרק" - הסוגיות המרכזיות לדיון:

- * מורכבות ההבנה וההערכה
- * כיצד המורכבות הזו מובילה ל"תסמונת המרק"
- * כיוונים לפתרון האתגר
- קריאה אפשרית:
- ✓ יהושפט הרכבי, המודיעין כמוסד ממלכתי, הוצאת מערכות, 2015, עמ' 142 - 158.
- ✓ ריצ'רד ג'יי הויר הבן, הפסיכולוגיה של המחקר המודיעיני, הוצאת מערכות, 2005, עמ' 59 - 87. רשות: עמ' 89 - 134.
- ✓ ועדת החקירה - מלחמת יום הכיפורים (ועדת אגרנט), דין וחשבון שלישי ואחרון - כך, 4, עמ' 1237 - 1267.
- <http://www.archives.mod.gov.il/pages/Exhibitions/agranat/6/album/index.html>

שעור 6 - פרק ההערכה:

- * מאפייני מסמך המודיעין
- * אתגר ההערכה
- מטלה: מסמך הערכה של עמוד קריאה אפשרית:
- ✓ הרכבי, עמ' 146 - 162.

שעור 7 - אתגרי ההטמעה וההשפעה - הסוגיות המרכזיות לדיון:

- * מה הוא אתגר ההטמעה
- * מה הוא אתגר ההשפעה
- * מה היא האבחנה ביניהם

*** הקשיים והמורכבויות שיוצר החיבור הטבעי ביניהם
קריאה אפשרית:**

- ✓ יהושפט הרכבי, סבכים בין המודיעין לקברניט, מתוך מתוך צבי עופר ואבי קובר, מודיעין וביטחון לאומי, הוצאת מערכות, 1987, עמ' 439 - 455.
- ✓ דו"ח הועדה לבדיקת אירועי המערכה בלבנון 2006, ועדת וינוגרד, דין וחשבון סופי, כרך א', עמ' 255 - 265
- ✓ סא"ל א', "שדה המוקשים" של המודיעין: החובות המוטלות על קציני המודיעין על-פי ועדות החקירה, מערכות 370, אפריל 200, עמ' 40 - 51.
- ✓ ראובן איל, ארבעת הפאראדוקסים של צרכן המודיעין, מתוך מתוך צבי עופר ואבי קובר, מודיעין וביטחון לאומי, הוצאת מערכות, 1987, עמ' 475 - 485.

שעור 8 - מסמך תכנון אסטרטגי:

* הערכת נטו

* שיטה ורכיבים

* מקורות המידע

* סוגים

* יתרונות

* סוגיות

**מטלות: סגירת מסמך המודיעין; מסמך תכנון אסטרטגי של 750 מילים
קריאה אפשרית:**

- ✓ נתן אלטרמן, מונחים אסטרטגיים (שיר)

שעור 9 - מעבר על מסמכי המודיעין ושיח משותף:

שעור 10 - אתגר ההשתנות - הסוגיות המרכזיות לדיון:

* מאפייניה של ההשתנות האנושית

* האתגרים וההזדמנויות שההשתנות האנושית יוצרת למודיעין

* דרכי מענה אפשריות של המודיעין

קריאה אפשרית:

- ✓ שלמה ישי, עידן האדם הגלובלי, הוצאת מרכז האדם הגלובלי, 2014, עמ' 31 - 58.
- ✓ עמנואל טוד, אחרי האימפריה, הוצאת עם עובד, 2002, עמ' 9 - 25.
- ✓ שלום סלומון ואלד, עלייתן ושקיעתן של ציביליזציות, הוצאת ידיעות ספרים, 2013, עמ' 23 - 45.
- ✓ דודי סימן טוב ועופר ג., מודיעין 2.0 - גישה חדשה לעשיית מודיעין, צבא ואסטרטגיה, כרך 5, גליון 3, דצמבר 2014.

שעור 11 - המאמר/נייר העמדה:

* מהות

* היעד

* דילמות

מטלה: מאמר/נייר עמדה של 500 מילים

קריאה אפשרית:

- ✓ זאב ז'בוטינסקי/ קיר הברזל (מאמר)
- ✓ Foreign Powers Buy Influence at Think Tanks

שעור 12 - מבט ביקורתי (ואולי זה בעצם ההיפך):

* סוגיות

* יעדים

* איך משפיעים?

* דילמות

מטלה: הכנת הצגות הערכת מצב לשיעור מסכם

קריאה אפשרית:

✓ תום שגב, 1967, עמ' 311 - 317

✓ מייקל אורן, שישה ימים של מלחמה, עמ' 169 - 171

✓ גרשון הכהן, מה לאומי בביטחון הלאומי? עמ' 40 - 43

✓ הרכבי, עמ' 57 - 68

שעור 13: הצגות וסיכום

ה. תוצרי למידה:

הקורס יקנה למשתתפים הכרה עם ההקשר הרחב של הביטחון הלאומי ומקום המודיעין בו ויכולת ניתוח וכתובה של מסמכים רלבנטיים בתחום הביטחון הלאומי.